

תחנה מספר 1: תנועת ההשכלה

קראו בעיון את המשפטים וציין האם הם ברוח תקופת תנועת ההשכלה

1. לא די להבין את העולם בתבונתך (בחוכמתך), צריך לפעול כדיי לעשותו טוב יותר _____
2. מקור הכוח של השליט הוא העם _____
3. האדם אינו אחראי על גורלו, הוא כפוף לאל, שליחיו ואנשי הכנסייה _____
4. "העז לדעת! אזור אומץ להשתמש בשכלך" _____
5. יש לדאוג לסובלנו דתית ואין לכפות את האמונה הדתית על בני האדם _____
6. המלך שולט בחסד האל: _____
7. המדינה זה אני, מה שהמלך רוצה טוב למדינה: _____
8. יש לפזר את הסמכויות (חקיקה, ביצוע ומשפט) בין גופים שלטוניים שונים _____
9. באמצעות חינוך ולמידה יוכלו בני אדם לבנות עולם טוב יותר _____
10. האדם יכול להגיע לאושר רק במסגרת חברה בריאה _____

תחנה מספר 1: תנועת ההשכלה

מידע על תנועת ההשכלה

- ההשכלה העמידה את תבונתו וחירותו של האדם במרכז, והדגישה שכל בני האדם נולדו שווים ובעלי זכויות טבעיות שאינן תלויות בשלטון. כל אדם חופשי ועצמאי להחליט על גורלו ואמונותיו. המשכילים דרשו מהאדם לא להיכנע לסמכות השליט ולממסד הדתי, אלא לפעול בכל עניין על פי השכל וההיגיון. המשכילים הטילו ביקורת על המשטר החברתי והפוליטי הקיים באירופה של המאה ה-19, והציעו דרכים לתיקונו כגון: הפרדת רשויות, הדגשת ריבונות העם (הוא מחליט מי ישלוט), צמצום סמכות הכנסייה ומהלכים (חילון).
- על פי התפיסה הליברלית של המשכילים, כל עם זכאי לחרות פוליטית ולמימוש זכות ההגדרה העצמית (מדינה), לשאוף לחברה צודקת ולמדינה שתבטא את אחדות האומה ורצונה. הקריאה לצמצום סמכות הכנסייה הביאה להחלשת השפעתה של הדת. במקומה באה הלאומיות כאידיאולוגיה חילונית.
- השפעה על צמיחת הלאומיות: היא הביאה להחלשת הדת, הלאומיות נתפסה כתחליף וכמקור הזדהות חדש לתושבים שחיפשו מקור חדש להזדהות איתו. בנוסף, הרעיונות של תנועת ההשכלה הביאו להחלשת הסדר הישן והביאו רבים באירופה להיאבק על מנת ליצור משטר ברוח ההשכלה.

תחנה מספר 2:

מידע על תופעת החילון

- למוסד הכנסייה באירופה הייתה בשורה אחת: נוצרי טוב הוא זה שמאמין בעיקרי האמונה הנוצרית ונשמע להוראות הכנסייה. מוסד הכנסייה התייחס אל המאמינים ככלל ללא חלוקה לעמים מסוימים. הכמרים אסרו על השמעת דעות הנוגדות את הסמכות הדתית, דבר שמנע את חופש הביטוי.
- במאה ה-19, החל תהליך רחב של חילון בחברה האירופאית. מדענים הוכיחו באופן מדעי כיצד מתנהל העולם וסתרו את האמונה הדתית, והוגי הדעות של תנועת ההשכלה דרשו לפעול לפי השכל וההיגיון. בכך הם תרמו רבות להתפשטות החילוניות. כלומר: ככל שגדל הידע הנרכש, כך איבד מוסד הכנסייה בהדרגה את השפעתו והוצג כמי שמעודד אמונות הנוגדות את השכל הישר. במקביל התפשטה החילוניות ונתפסה כמייצגת את המדע והמחשבה הרציונאלית.
- השפעה על צמיחת הלאומיות: תופעת החילון הלכה והתרחבה בקרב בני האדם ובכך שאנשים איבדו את השייכות לכנסייה היא חיפשו שייכות אחרת.
- (הבהרת מושג החילון – שבירת הבלעדיות של הדת ומוסדותיה בחיי הפרט והחברה ולא בהכרח נטישה של האמונה).

תחנה מספר 3 :

מידע על המהפכה התעשייתית והמודרניזציה

1. המהפכה התעשייתית:

- בעקבות כניסת התעשייה לחקלאות (מכונות, כלים משוכללים) לאנשים לא הייתה עבודה, המוני איכרים נדדו לערים בהן הפכו לפועלים של התעשייה המתפתחת. המעבר הגביר אצלם את תחושת הניכור והתסכול כי איבדו מסגרות ישנות (כפר), ולכן הלאומיות שימשה להם מסגרת השתייכות חדשה.

2. השפעת המודרניזציה:

- **תקשורת המונים** המתפתחת (רדיו, עיתונות-שכלול הדפוס, קולנוע) השפיעה על דעת הקהל. סייעה לתנועות הלאומיות להפיץ ביתר קלות את רעיונותיהן ולגייס המונים לשרותיהן.
- **פיתוח מסילות הברזל** (רכבת) איפשרו הדפסת כרוזים בכמויות גדולות והפצתן בקרב מיליוני אנשים, גם במקומות מרוחקות. הכרוזים עוררו רגשות לאומיים, הזדהות ודירבון לפעילות למען המטרה הלאומית.
- **חינוך ותרבות להמונים** - העלה משמעותית את אחוז יודעי קרוא וכתוב. כך יכלו אנשים להיחשף לרעיונות הכתובים של תנועת ההשכלה והלאומיות (בוטאו בעלונים, חיבורים, עיתונות, כרוזים), להיות יותר מעורבים ופעילים במאבק למען העצמאות.

תחנה מספר 3 :

משימה : קרא את המכתב וענה על השאלות לאחרינו

לאמא ואבא שלום רב,

אני מקווה שתמצאו את הכומר בכפר שיוכל לקרוא לכם את מכתבי. כפי שאתם רואים, למדתי לכתוב ולקרוא. לא הייתה לי ברירה. רציתי להפוך למנהל עבודה במפעל הטקסטיל, אז נאלצתי ללמוד לאחר שעות העבודה.

ובכן עברו שלוש שנים מאז עזבתי אתכם, ברור לכם שלא הייתה לי ברירה כי בכפר לא יכולתי להתפרנס. אחיי הגדולים קיבלו את הקרקעות ואת הבית שלכם ולכן נאלצתי לעזוב. יחד איתי עזבו המון צעירים את הכפרים בסביבה וכולנו מצאנו עבודה במפעל בעיר הגדולה. ממש מרשים לראות את המכונות האדירות שמייצרות בדקה מה שאנשים מייצאים בידיים במשך יומיים.

לא קל לנו. בעל המפעל מצא לנו חדר קטן בבתים שבנה לעובדים. אנחנו מקבלים חינם פחם לחימום החדר וזאת בנוסף לשכר השבועי. השכר מספיק לנו בקושי, אם ארצה להתחתן תהיה לי בעיה, השכר לא יספיק לגדל את ילדי ולשלוח אותם ללמוד. ילדים כאן, אפילו קטנים, עובדים במפעל שעות רבות כמוני, לפחות 12 שעות. אין ברירה, מגיל 6 הם חלק מכוח העבודה של המשפחה. כמו בכפר, גם כאן העבודה קשה ולא מתחשבים בהם שהם ילדים, על בית ספר הם בכלל לא חושבים. לכן הבנתי שעליי להתקדם בחיים ולא להישאר רק פועל פשוט. בלילות לאחר 13-14 שעות עבודה למדתי לקרוא ולכתוב.

אני בודד במקום החדש וגם חברי מרגישים בדידות. גם הם, כמוני, עזבו את הכפר שלהם, את כל בני המשפחה (הורים, אחים, דודים, בני דודים). אם פעם יכולתי להגיד שאני בן למשפחת בליני מהכפר ארטינו, הרי שהיום אינני יודע למה אני שייך. זה נראה לי מפחיד שאין לי הגנה מאף אחד. אם יקרה לי משהו מי יעזור לי? בעל המפעל חושב רק על כסף ועל איך להרוויח יותר על חשבון עבודתי. דרך אגב מזמן לא ביקרתי בכנסייה....

אני ורצה לספר לכם משהו חשוב שקרה לי! לפני יומיים הגיע למפעל שלנו מישהו לבוש יפה, כינס אסיפה גדולה של העובדים ואמר שהוא עורך דין. הוא הגיע אלינו מרחוק, מרומא, ברכבת. זה כלי חדש שמביא אנשים מהר ממקום למקום. העורך דין אמר שאנחנו צריכים לצאת למלחמה נגד האימפריה האוסטרית, כדי שתיתן לנו האיטלקים עצמאות. לא ידענו שאנחנו איטלקים. ידעתי שאני שייך למשפחת בליני מהכפר ארטינו. הוא שאל אותי: "האם אתה מדבר איטלקית כמוני? האם אנחנו

צאצאים של הרומאים שחיו באימפריה ברומית העתיקה?" הוא הראה לי דגל ואמר לי שזה הדגל של כל האיטלקים. מישהו מהקהל שאל אותו מדוע עינו להילחם, "מה יצא לנו מזה"? עורך הדין נראה מופתע וענה שאם תהיה לנו מדינה היא דאג לכולנו, האזרחים החלשים. נוכל להחליט ולקבוע את החוקים, לדאוג שילדינו ילמדו בבתי הספר, להעלות את שכר העבודה. המדינה תיתן לנו גאווה. הוא באמת שכנע אותי. אני יודע שאני איטלקי ובכל עם שאני רואה את הדגל האיטלקי אני מרגיש גאווה ומוכן להילחם בשבילו. יש גם שיר המדבר עלינו האיטלקים, שאומר שאנחנו מוכנים להילחם למען איטליה ולמות בשבילה.

בנכס האוהב, ניקו

שאלות:

1. תאר את השינויים שהתרחשו בחייו של ניקו כתוצאה מהמהפכה התעשייתית (השכלה, מצב משפחתי, פרנסה).
2. תאר את תחושותיו של ניקו בעיר.
3. עורך הדין מנסה ליצור תודעה לאומית אצל העובדים במפעל. הצג את המרכיבים של הלאום שבהם נעזר עורך הדין.

תחנה מספר 4:

מידע על אירועים היסטוריים שהשפיעו על הלאומיות

- א. **המהפכה הצרפתית – 1789:** העם הצרפתי, שלמד את רעיונות ההשכלה, יצא באופן אלים נגד האצולה והשלטון האכזרי בצרפת. העם הקים מנגנוני שלטון, השיג עצמאות וסמלים לאומיים חדשים.
- ב. **כיבושי נפוליאון - 1801:** יצא לכיבושים ויחד עם צבאו הפיץ את רעיונות ההשכלה, המהפכה הצרפתית והלאומיות בכל אירופה. מצד אחד, הפיץ את רעיונות המהפכה הצרפתית-חירות, שיוויון ואחווה, ושחרר את העמים מהדיקטטורה, מחוסר שיוויון וביטל את הממלכות הגדולות. מצד שני, הכיבושים שלו פגעו בעצמאות של העמים שכבש והרעיון של לאומיות יצא כנגדם.

• **השפעת כיבושי נפוליאון והמהפכה הצרפתית על הלאומיות:**

הכיבושים הפיצו את הבשורה של הלאומיות, נפוליאון יצר מדינות חדשות על סמך עקרון ההגדרה העצמית, הדיח שליטים מקומיים וקבע מערכת חוקים שמבוססים על החוקה בצרפת. מצד שני, הוא עורר התנגדות כלפיו והעמים שהוא כבש רצו עצמאות ושלטון עצמי של הלאום שלהם ובכך זה קידם את הלאומיות.

תחנה מספר 4:

משימה: ענו על השאלות ופתחו את התיבה

א. מה העם הצרפתי השיג בפעולות שלו כנגד המשטר בצרפת?

1. השיג עצמאות וסמליים לאומיים חדשים.

2. השיג הפרדת רשויות.

3. השיג שוויון בקרב העם.

ב. מה נפוליאון הפיץ בעזרת מסע הכיבושים שלו?

1. שיש חופש לעם הצרפתי.

2. את רעיונות המהפכה הצרפתית.

3. את הכוח שלו מול העם הצרפתי.

ג. איך השפיעו המהפכה הצרפתית וכיבושי נפוליאון על אירופה?

1. כל העמים באירופה הצטרפו לאימפריה הצרפתית.

2. העמים באירופה רצו להשיג עצמאות בעקבות מה שהם ראו מהצרפתים.

3. כל העמים באירופה היו נתינים של נפוליאון.